

Ірина ТАРАНЕНКО

Висвітлено передумови та фактори формування інноваційної економіки в глобальному конкурентному середовищі. Досліджено взаємодію процесів глобалізації та інноваційного розвитку через порівняння позицій країн у світових рейтингах. Зроблено висновок про залежність інноваційного потенціалу країн від рівня залучення в глобалізаційні процеси.

Висвітлено передумови та фактори формування інноваційної економіки в глобальному конкурентному середовищі. Досліджено взаємодію процесів глобалізації та інноваційного розвитку через порівняння позицій країн у світових рейтингах. Зроблено висновок про залежність інноваційного потенціалу країн від рівня залучення в глобалізаційні процеси.

Ключові слова: глобалізація, економіка знань, інноваційна економіка, індекс глобалізації, глобальний індекс інновацій

На початку XXI ст. світова система вступила в новий етап еволюційного процесу, сутнісною рисою якого є перехід до глобалізаційно-інноваційної моделі розвитку суспільства. Концептуальну основу моделі складає системна синергетична взаємодія процесів глобалізації та інноваційного розвитку, що обумовлює формування інноваційної економіки, як результат якісного розвитку соціуму, та є рушійною силою становлення глобальної економічної системи.

Глобалізація перетворилась на одну з найбільш впливових сил, які визначають хід еволюції сучасної світової системи, та являє собою "комплексне геополітичне, геоекономічне, геокультурне явище, що має потужний ефект для всіх сторін життєдіяльності суспільства" [1, 13]. За даними міжнародної рейтингової агенції КОФ, за період 1980–2007 рр. відбулось зростання світового індексу глобалізації з 39,0 до 57,5 пунктів. За останні 20 років індекс економічної глобалізації підвищився з 43,5 до 69,0 пунктів, політичної глобалізації – з 41 до 60, соціальної глобалізації – з 36 до 50,5 пунктів [2, 6].

Теоретико-методологічні аспекти глобалізації, особливості та наслідки залучення розвинутих країн у глобалізаційні процеси, в умовах інноваційного розвитку, викладені в працях М. Кастельса, П. Кругмана, Р. Робертсона, Дж. Томпсона, Д. Хелда, П. Хірша, П. Херста та ін. Вплив економічної глобалізації на формування моделей інноваційного розвитку постсоціалістичних та транзитивних економік є предметом досліджень вітчизняних фахівців: З. Адаманової, Л. Антонюк, В. Геєця, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, Ю. Пахомова, А. Поручника, Н. Стукало, О. Швиданенка. Водночас особливості формування глобалізаційно-інноваційної моделі економічного розвитку країн та умови розбудови такої моделі в Україні потребують поглибленого вивчення.

Метою статті є виявлення характеру взаємодії процесів глобалізації та інноваційного розвитку, в контексті формування інноваційної економіки та глобалізаційно-інноваційної моделі конкурентоспроможного розвитку України.

В умовах глобалізації зростають масштаби й динамізм інноваційної сфери, пришвидшується розвиток наукомістких галузей, світових ринків технологій, міжнародної науково-технічної інтеграції, що створює основу для сталого економічного розвитку. Середньорічний темп зростання світового ВВП в 2000–2007 рр. становив

3,2%, порівняно з 2,6% в 1990-х рр. [3, 356–357]. Водночас світова фінансово-економічна криза 2008–2009 рр., тривала депресія та уповільнене післякризове відновлення, вказують на посилення циклічних коливань та зростання нестабільності світової економіки. Загострення протиріч світового економічного розвитку обумовлене суперечливим впливом глобалізаційних процесів, що набувають нового змісту в умовах інноваційно-технологічних зрушень.

Динамічні зміни в глобальній структурі світового господарства та у сфері суспільно-економічних відносин пов'язані з переходом до нового технологічного способу виробництва, запровадженням високих наукомістких технологій, досягнень інформаційно-технологічної революції, яку Мануель Кастельс характеризує як період "прискорених та безпрецедентних технологічних змін", який трансформував процеси виробництва та розподілу, викликав шквал нових товарів, та вирішальним чином змістив розміщення багатства та влади на планеті» [4, 28]. Наслідком цієї події стало, з одного боку, посилення "амбіцій та конфліктів", яке втілилось у загостренні запеклої конкурентної боротьби на глобальному рівні, з іншого – пошук нових, неконфліктних форм конкурентної поведінки і конкурентної взаємодії, які б дали змогу учасникам світового господарства отримати переваги від запровадження інноваційних технологій та продуктів, передових технічних та управлінських рішень.

Сучасність переконливо довела обмеженість економічної політики "наздоганяючого розвитку", спрямованої на масове виробництво промислових товарів з використанням переважно запозичених ключових технологій та власних дешевих ресурсів, на принципи якої протягом другої половини ХХ ст. орієнтувалась значна частина країн Латинської Америки, Азії та Африки. В 90-х рр. ХХ ст. політика "наздоганяючого розвитку" набула поширення на пострадянському просторі, в т. ч. в Україні.

Державам та регіонам необхідно формувати стратегії забезпечення конкурентоспроможності, які б стали основою для гідної відповіді на виклики глобалізаційно-інноваційного розвитку. Основою рівноправного входження будь-якої країни до глобальної економіки фахівці вважають побудову "дієвої інноваційної архітекτονіки", що має спиратися на "випереджальні конкурентні переваги" [5].

Технологічний прогрес під впливом глобалізації набуває нових кількісних та якісних характеристик. На початку ХХІ ст. з'являються перші ознаки "нової науково-технічної та промислової революції" [6, 1], пов'язаної з виникненням найновіших технологій, таких як нано-, біо-, інформаційно-комунікаційні та когнітивні технології. Відбувається еволюція парадигми постіндустріального розвитку через формування концепції "інноваційної цивілізації ХХІ століття" [7, 1]. Ключовим фактором конкурентного успіху стає інноваційність, знання перетворюються на стратегічний ресурс, який генерує інноваційні процеси. Інновація як визнане економікою та ринком втілення знання, є вирішальним фактором конкурентоспроможності для всіх учасників світового господарства, а інноваційний розвиток – необхідною умовою стійкого розвитку глобалізованого суспільства.

В науковому та суспільному обігу поряд із традиційними поняттями "інноваційна економіка", "економіка знань", "нова економіка", які характеризують економіку нового типу в контексті моделі сталого розвитку, заснованого на знаннях та інноваціях, поширюються поняття "інноваційного суспільства" та "інноваційної цивілізації".

Водночас ми погоджуємося з думкою білоруського науковця В. Щербіна про те, що теоретичний конструкт "інноваційна економіка" до теперішнього часу багато дослідників вважали недостатньо визначеним [8, 2]. Водночас недостатня

концептуальна визначеність сприяє не тільки відсутності єдиної точки зору щодо співвідношення понять "інноваційна економіка" та "економіка знань", що є цілком природним у контексті наукового пошуку, але й їхньому ототожненню [8; 9].

За останні роки опубліковані численні праці, автори яких намагаються певним чином співвіднести названі поняття. Колектив вчених Інституту економіки і прогнозування НАН України вказує на те, що порівняно з інноваційною економікою значна увага в економіці знань приділяється такій її складовій, як освіта [10, 17]. Автори колективної монографії за редакцією В. Геєця включають інноваційну діяльність в число складових економіки знань, яку визначають так: "Економіка знань – це економіка, в якій джерелом зростання є як спеціалізовані (наукові), так і повсякденні знання, в результаті використання яких, поряд з природними ресурсами, капіталом і працею домінуючим фактором стають процеси накопичення і використання знань, внаслідок чого постійно зростає конкурентоспроможність економіки" [11, 53]. Значна увага надається такій складовій економіки знань, як нагромадження знань, а також наявність системи формування та передачі знань від зародження до втілення в нових технологіях.

Російські дослідники Я. Данилевич та С. Коваленко вважають, що для економіки, заснованої на знаннях, головним є розуміння знань в якості безпосереднього об'єкта – товару [12, 32]. На суттєву різницю між ринковою ціною знання як товару, та ціною виведеного на ринок інноваційного продукту, вказує білоруський дослідник В. Неділько [8, 2].

На нашу думку, залучення в ринкові відносини науки та вчених є хоча й важливою з точки зору мотивації науково-дослідницької діяльності, але не ключовою ознакою економіки знань. Економіка знань має розглядатись як система, де створені умови для всебічного розвитку освіти та науки, науково-дослідницької та конструкторської діяльності, наявні механізми генерації, накопичення та трансферу знань на основі ринкових та неринкових принципів мотивації та координації.

Російські дослідники Є. Хохлов та С. Шапошник намагаються точніше локалізувати компоненти економік двох типів, стверджуючи, що "інновації є ядром економіки знань" [13, 7].

В. Щербін з огляду на базове поняття "економіка" трактує інноваційну економіку, як: сукупність виробничих відносин інноваційного характеру; національну господарську систему з розвинутою інфраструктурою; наукову дисципліну, що сформувалась на стику економічної науки, інноватики та наукознавства [8, 3].

Однак дослідження визначальних ознак та співвідношення сутнісно взаємопов'язаних системних утворень – економіки знань та інноваційної економіки – на сучасному етапі їхнього розвитку буде обмеженим, якщо його розглядати відокремлено від сучасних глобалізаційних процесів.

Фахівці ведуть мову про формування у найбільш розвинених країнах "нової економіки", або "неоекономіки", як інноваційно-технологічного і господарського устрою, що є складовою постіндустріального суспільства. Український дослідник Т. Медведкін конкретизує визначення неоекономіки як "сфери суспільного життя, в якій на основі використання інноваційних ресурсів здійснюється виробництво, обмін, розподіл та споживання технологічного продукту людської діяльності, формується і постійно розвивається система продуктивних сил на засадах інноваційних компонентів під управлінням різних типів економічних законів" [14, 5], що дає змогу конкретизувати завдання побудови неоекономіки України.

Згідно із загально визначеними трактуваннями "нова економіка" системним чином

поєднує сутнісні ознаки економіки знань та інноваційної економіки, та надає їм нового змісту в глобальному контексті. Ознаками такої економіки є: високий рівень генерації наукових досягнень, сприйнятливість до інновацій, розвинута інноваційна інфраструктура, домінування в структурі ВВП високотехнологічних галузей, інформаційно-комунікаційних і комп'ютерних технологій, нанотехнологій, біотехнологій, безвідходних та екологічно чистих технологій, а також сфери інтелектуальних послуг на базі інтенсивного використання знань.

Проте є й інші тлумачення. Так, В. Виноградов вважає, що нова економіка – це суспільний устрій, який ґрунтується на формах і методах господарської діяльності, найбільш ефективних з точки зору досягнення етично виправданих цільових станів суспільства [15, 10]. Тобто сутність "нової економіки" в такій трактовці обумовлена головною роллю темпорального ресурсу в досягненні поставлених цілей та фактором моральності.

Отже, визначення нової економіки в сучасній літературі є багатоваріантним, має еkleктичний характер, постійно уточнюється і вимагає подальшої термінологічної та змістовної конкретизації. Завдяки різноманітності та неусталеності тлумачень термін "нова економіка", на нашу думку, недостатньою мірою відображає змістовну сутність економіки інноваційного типу, роль знань, інтелектуального капіталу та інноваційних механізмів розвитку суспільства. З огляду на це ми вважаємо доцільною подальшу розбудову понять "економіки знань" та "інноваційної економіки" в глобалізаційному контексті, за умови їхнього розмежування та визначення співвідношення і взаємозв'язку.

Проблема глобалізації знань та становлення глобального знання є головною в багатьох сучасних комплексних дослідженнях [16; 17]. Річард Найт трактує глобальні знання як "наукові та універсальні цінності" на відміну від "локальних знань", які стосуються культурних та екологічних цінностей [17].

А. Урсул та Т. Урсул виокремлюють взаємопов'язані процеси глобалізації знання, та становлення глобального знання, вказуючи на те, що обидва процеси засновані на інтернаціонально-глобальному характері наукової думки [16, 22]. Відповідно до становлення глобального інформаційного суспільства відбувається розповсюдження по планеті знання (у т. ч. й наукового), глобалізація пізнавальної діяльності та її результату – знань, здійснюється їхній трансфер та інтеграція, формується система глобалізованого знання.

У цьому процесі лише незначна частина знання має шанс отримати статус особливого виду знання – глобального знання, яке "стосується всього, що існує й розвивається на планеті Земля в контексті загальнопланетарної цілісності" та значення для наступних поколінь [16, 24]. Найбільша ймовірність виникнення глобального знання існує у сфері фундаментальних досліджень. О. Гретченко визначає характер фундаментальної науки як загальносвітової, наднаціональної та вказує на глобальний характер діяльності суб'єктів, які проводять фундаментальні дослідження та виробляють некомерційні знання [18]. Таке твердження впливає з "некомерційної" природи фундаментального знання, відкритого доступу до результатів фундаментальних досліджень.

Проте більшість форм знання стикаються із труднощами, які не дозволяють їм вийти на глобальний рівень, а отже, не втрачають свій локальний характер, хоча при цьому виявляються залученими в процес глобалізації знань [16, 24]. Звідси виникає можливість трактувати глобалізоване знання в якості джерела становлення економіки знань у планетарному масштабі.

Сутнісну єдність інноваційної економіки та економіки знань, за наявності певної змістовної диференціації, розкриває авторське узагальнене визначення інноваційної економіки. Ґрунтуючись на актуальних розробках з означеної проблематики [8; 10; 11], ми трактуємо інноваційну економіку як специфічний тип макрогосподарської (національної, регіональної, світової, глобальної) системи, що формується в глобалізованому конкурентному середовищі, заснованої на виробничих і соціальних відносинах інноваційного характеру, які забезпечують домінування ключових технологій та галузей, сфери інтелектуальних послуг, а також – розвинену інноваційну інфраструктуру, високу сприйнятливість до інновацій, при тому, що джерелом розвитку та самовідтворення системи такого типу є глобалізоване знання.

Співвідношення та взаємозв'язок інноваційної економіки й економіки знань у глобалізованому конкурентному середовищі представлено на схемі (рис. 1).

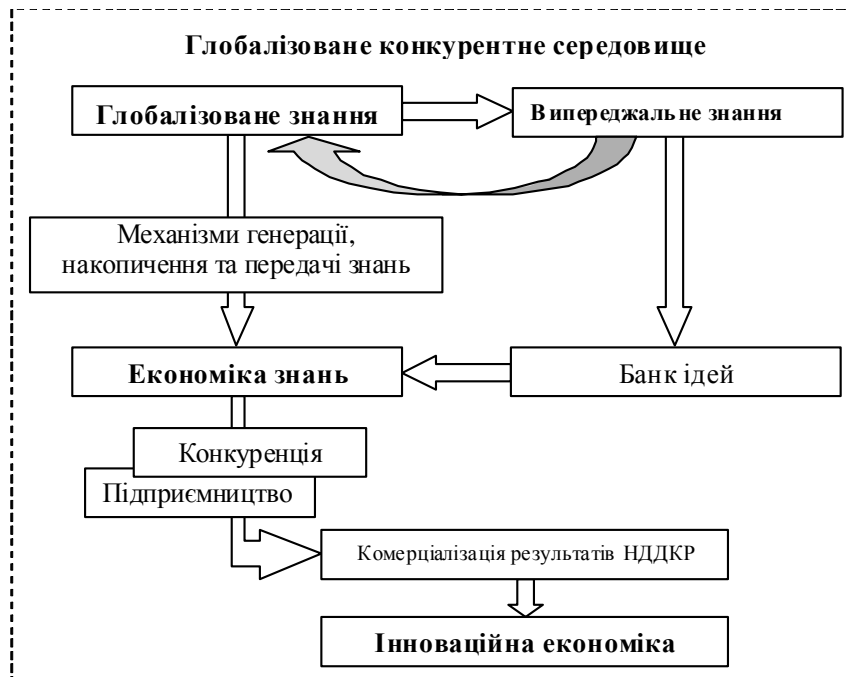

Рис. 1. Формування інноваційної економіки в глобальному конкурентному середовищі

Джерелом формування економіки знань вважаємо глобалізоване знання як сукупність знань, що виникають у різних підсистемах світогосподарської системи та поширюються в загальносвітовому масштабі через використання інформаційно-комунікаційних технологій в умовах інтернаціоналізації освіти, науково-дослідницької діяльності, глобалізації ринків знань, інтелектуального капіталу, інтелектуальної власності.

Як складову глобалізованого знання, ми виокремлюємо поняття "випереджальне знання", яке наголошує не тільки на значенні глибоких, стійких знань у галузях науки й техніки як основи розвитку економіки та суспільства, але обумовлює також постановку орієнтирів наукового пошуку на перспективу та формування "банку ідей" для забезпечення безперервності процесу інноваційних змін. Без запровадження концепції "випереджального знання", яке забезпечує безперервність інноваційного розвитку та

утворює основу інноваційної економіки, унеможлиблюється розбудова моделі випереджального розвитку, як альтернатива моделі наздоганяючого розвитку.

Економіка знань є базисом, на якому формується інноваційна економіка на національному, регіональному, світовому, глобальному рівнях, через комерціалізацію результатів НДДКР та реалізацію моделей інноваційного розвитку суб'єктами світового господарства. В міру утворення сегментів (фрагментів) інноваційної економіки останні "вбудовуються" в загальну структуру економіки знань, "ядром" якої в кінцевому разі стає інноваційна економіка.

Комерціалізація результатів НДДКР відбувається, перш за все, через ринкові механізми конкуренції та підприємництва, які виконують функцію відбору та запровадження у виробничий процес інноваційних розробок, що відповідають вимогам та потребам певної стадії інноваційного розвитку країни. Особливого значення набуває маркетингова функція, яку виконує підприємець в конкурентному середовищі, а саме – створення попиту (формування нового ринку) для тієї або іншої інноваційної розробки та виведення розробок на ринок з використанням адекватної маркетингової стратегії.

Динаміка інноваційного розвитку пришвидшується під впливом глобалізації. У глобальному інтегрованому просторі утворюються сприятливі умови для формування інноваційної економіки. Водночас варто припустити, що країни з інноваційно орієнтованими економіками більш активно залучені в глобалізаційні процеси.

Таке припущення підтверджують результати узагальнення міжнародних вимірювань рівня інноваційного розвитку й інноваційного потенціалу країн та ступеня залучення країн світу в глобалізаційні процеси за аналітичними звітами і рейтингами міжнародних організацій та аналітичних центрів.

В табл. 1 розміщені країни, які займають перші 15 позицій у міжнародних рейтингах відповідно до значення індексів інноваційного розвитку та інноваційного потенціалу, а саме:

– глобального індексу інновацій (Global Innovation Index, GII), який розраховує аналітичний центр Лозаннської школи бізнесу INSEAD, Швейцарія на базі 132 країн [19] (колонка 1);

– глобального індексу інновацій BCG (Global Innovation Index BCG, GII BCG), який розраховують експерти Бостонської консалтингової групи, США, на базі 110 країн [20] (колонка 2);

– індексу інноваційної спроможності (Innovation Capacity Index, ICI), що розраховує міжнародна дослідницька структура EFD – Global Consulting Network на базі 131 країни та опублікованого у звіті The innovation for Development Report 2009–2010 [21] (колонка 3).

В колонці 4 табл. 1 розміщено країни відповідно до значень зведеного глобального індексу інновацій, що є результатом узагальнення попередніх трьох індексів (за даними дослідження, виконаного О. Давидовим [22]).

Склад країн, що займають вищі позиції в рейтингах інноваційного розвитку за різними індексами, є близьким – 12 країн з 15 присутні в усіх чотирьох групах.

В табл. 2 наведені місця 26 країн в означених світових рейтингах інноваційного розвитку, а також у рейтингах за індексами глобалізації та економічної глобалізації, що розраховуються аналітичною агенцією KOF.

Перші десять країн займають провідні позиції в рейтингу за зведеним глобальним індексом інновацій [22], нижче розташовані 16 постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи та колишнього СРСР.

Таблиця 1

Країни, що займають перші 15 позицій у світових рейтингах інноваційного розвитку*

Глобальний індекс інновацій INSEAD 2009–2010	Значення індексу	Глобальний індекс інновацій BCG, 2009	Значення індексу	Індекс інноваційної спроможності EFD – GCN 2009–2010	Значення індексу	Зведений глобальний індекс інновацій	Значення індексу
1		2		3		4	
Ісландія	4,86	Сінгапур	2,45	Швеція	82,20	Швейцарія	2,03
Швеція	4,85	Півд. Корея	2,26	Фінляндія	77,80	Сінгапур	2,01
Гонконг	4,83	Швейцарія	2,23	США	77,50	Швеція	2,00
Швейцарія	4,82	Ісландія	2,17	Швейцарія	77,00	Ісландія	1,90
Данія	4,72	Ірландія	1,88	Нідерланди	76,60	Фінляндія	1,85
Фінляндія	4,66	Гонконг	1,88	Сінгапур	76,50	США	1,78
Сінгапур	4,65	Фінляндія	1,87	Канада	74,80	Гонконг	1,74
Нідерланди	4,62	США	1,80	ОК**	74,6	Нідерланди	1,69
Нова Зеландія	4,60	Японія	1,79	Норвегія	73,50	Данія	1,66
Норвегія	4,59	Швеція	1,64	Нова Зеландія	73,40	Японія	1,58
США	4,57	Данія	1,60	Люксембург	73,30	Канада	1,56
Канада	4,55	Нідерланди	1,55	Данія	73,30	Півд. Корея	1,56
Японія	4,50	Люксембург	1,54	Тайвань	н/д***	ОК**	1,49
ОК**	4,42	Канада	1,42	Ісландія	72,60	Люксембург	1,48
Люксембург	4,38	ОК**	1,42	Японія	72,10	Ірландія	1,46

*Складено за даними [19, 20, 21, 22];

** Об'єднане Королівство Велика Британія та Північна Ірландія;

*** дані відсутні.

Таблиця 2

Позиції країн у світових рейтингах інноваційного розвитку та глобалізації*

	Країна	Місце в рейтингах					
		За зведеним глобальним індексом інновацій	За GII INSEAD	За GII BCG	За ICI EFD – GCN	За індексом глобалізації KOF	За індексом економічної глобалізації KOF
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Швейцарія	1	4	3	4	4	22
2	Сінгапур	2	7	1	6	17	1
3	Швеція	3	2	10	1	5	9
4	Ісландія	4	1	4	14	40	26
5	Фінляндія	5	6	7	2	9	15
6	США	6	11	8	3	27	57
7	Гонконг	7	3	6	16	н/д**	н/д**
8	Нідерланди	8	8	12	5	3	4
9	Данія	9	5	11	11	6	12
10	Японія	10	13	9	15	45	102
11	Естонія	24	29	23	25	26	7
12	Словенія	27	26	33	31	28	24
13	Чехія	28	27	32	32	12	13
14	Угорщина	30	36	31	41	10	8
15	Литва	31	39	40	26	33	27
16	Латвія	36	44	43	27	37	21
17	Словаччина	38	37	36	39	16	16
18	Болгарія	44	49	53	33	32	20
19	Хорватія	45	45	48	38	29	35

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7	8
20	Польща	46	47	52	40	23	37
21	Румунія	52	52	61	47	39	44
22	Росія	55	64	49	49	42	92
23	Казахстан	56	63	60	57	73	55
24	Україна	61	61	64	54	46	70
25	Грузія	62	84	77	42	69	30
26	Азербайджан	66	57	68	74	95	89

*Складено за даними [2, 19, 20, 21, 22];

*дані відсутні.

За результатами дослідження взаємозв'язку між рівнем інноваційності та глобалізованості країн через порівняння позицій у відповідних світових рейтингах можна зазначити, що перші позиції в рейтингах інноваційного розвитку займають переважно країни з високим рівнем залучення в глобалізаційні процеси (за значенням індексу глобалізації та/або економічної глобалізації КОФ) – Швейцарія, Сінгапур, Швеція, Нідерланди, Данія, Фінляндія. Очевидно, що США та Японія хоча займають менш сприятливі позиції за індексами глобалізації, що обумовлено специфікою методики розрахунків, проте значною мірою залучені в глобалізаційні процеси.

Залежність між рівнями інноваційного розвитку та глобалізованості також має місце для більшості постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи та колишнього СРСР. Україна посідає 61 позицію в рейтингу за зведеним індексом інновацій, та 46 й 70 позиції відповідно за індексами глобалізації та економічної глобалізації.

Щодо залежності між рівнями інноваційності та глобалізованості країн, що перебувають на різних стадіях розвитку, можна припустити її нелінійний характер. У зв'язку з цим постає завдання проведення окремого дослідження з використанням статистичних методів.

Результати дослідження дають змогу *дійти висновку*, що в глобальному конкурентному середовищі, за умови глобалізації знань через вільне поширення інформації, розвитку світових ринків ідей, інтелектуальної власності, технологій, міжнародної інтеграції в науково-технічній сфері, можливе ефективне формування інноваційної економіки на національному, регіональному, світовому рівнях.

Подальше дослідження має бути спрямоване на вивчення впливу глобалізації на фактори інноваційного розвитку країн, зокрема через окремі складові інноваційних індексів, на виявлення нелінійних залежностей між показниками рівня глобалізації та інноваційного потенціалу країн, з метою подальшого обґрунтування глобалізаційно-інноваційної моделі конкурентоспроможного розвитку для України.

Література

1. Стукало Н. В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України : [монографія] / Стукало Н. В. – Д.: Вид-во Інновація, 2006. – 248 с.
2. KOF Index of Globalization 2010. Press Release [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://globalization.kof.ethz.ch>.
3. World Development Report 2009 / The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. Washington DC, 2009. – 376 p.
4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура /

- М. Кастельс. – Пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 606 с.
5. Семиноженко В. Инновационная политика для Украины. "Догонять" можно бесконечно, догнать – невозможно [Электронный ресурс] / В. Семиноженко. – Режим доступа : <http://www.semynozhenko.net/documents/220/>
 6. Киселев В. Н. Инновационная политика и национальные инновационные системы Канады, Великобритании, Италии, Германии и Японии [Электронный ресурс] / В. Н. Киселев, Д. А. Рубвальтер, О. В. Руденский // Информационно-аналитический бюллетень ЦИСН. – 2009. – № 6. – С. 1–71. – Режим доступа : http://www.csrs.ru/inform/IAB/iab6_2009.pdf
 7. Руденский О. В. Инновационная цивилизация XXI века: Конвергенция и синергия NBIC – технологий. Тенденции и прогнозы 2015–2030 [Электронный ресурс] / О. В. Руденский, О. П. Рыбак // Информационно-аналитический бюллетень ЦИСН. – 2010. – № 3. – С. 1–86. – Режим доступа : http://www.csrs.ru/inform/IAB/inf3_2010.htm
 8. Щербин В. К. Типологические отличия инновационной экономики [Электронный ресурс] / В. К. Щербин // Материалы I Инновационного форума СНГ "Международное инновационное развитие и инновационное сотрудничество: состояние, проблемы и перспективы" и XI международной научно-практической конференции "Проблемы и перспективы инновационного развития экономики" [Электронный ресурс] – НАН Украины, – 2006. – Режим доступа : <http://iee.org.ua/ru/detailed/news/28>
 9. Грузков И. В. От индустриальной экономики к экономике знаний: теоретические аспекты, условия и возможности перехода [Электронный ресурс] / Грузков И. В. // Вестник Северо-Кавказского государственного технического университета. – 2008. – № 3 (16). – Режим доступа : <http://www.nestu.ru>
 10. Україна у вимірі економіки знань / [Геєць В. М., Александрова В. П., Бажал Ю. М. та ін.]. – За ред. акад. НАН України В. М. Гейця. – К. : Основа, 2006. – 592 с.
 11. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : в 3 т. [Геєць В. М., Александрова В. П., Бажал Ю. М. та ін.]; За ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Є. Кваснюка. – Т. 1. – К. : Фенікс, 2007. – 544 с.
 12. Данилевич Я. Б. Имидж ученого: современные PR – технологи в экономике знаний // Я. Б. Данилевич, С. А. Коваленко // Вестник Российской академии наук. – 2005. – Т. 75. – № 1. – С. 32–35.
 13. Хохлов Ю. Е. Экономика, основанная на знаниях: социально-экономические тенденции и политические цели // Ю. Е. Хохлов, С. Б. Шапошник // Информационное общество. – 2002. – № 4. – С. 4–7.
 14. Медведкін Т. С. Інноваційний розвиток економіки України в контексті глобалізації світового ринку технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.05.01 "Світове господарство і міжнародні економічні відносини" / Медведкін Т. С. – Донецьк, 2005. – 20 с.
 15. Виноградов В. А. Новая экономика: логика социальной реформы и экономия времени общества / В. А. Виноградов. – М. : Наука, 2005. – 208 с.
 16. Урсул А. Д. Глобальные исследования: от глобализации знаний к становлению глобального знания / А. Д. Урсул, Т. А. Урсул // Философия и культура. – 2010. – № 8. – С. 3–27.

17. Найт Ричард В. Устойчивое развитие – устойчивые города / Найт Ричард В. // Международный журнал социальных наук. – 1993. – № 2. – С. 43–69.
18. Гретченко А. А. Роль глобальной инновационной системы в разработке национальных конкурентных стратегий. [Электронный ресурс] / А. Гретченко // Междунар. науч.-практ. конференция "Конкурентоспособность предприятий и регионов в глобальной экономике"(Гродно 15–16 мая 2009 г.) – Режим доступа : <http://viperson.ru/wind.php?ID=567681&soch=1>.
19. Global Innovation Index 2009–10 [Электронный ресурс] / INSEAD – 2010. – Режим доступа : <http://www.globalinnovationindex.org/gii/main/reports/index.cfm>
20. Global Innovation Index BCG [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://en.wikipedia.org/wiki/Global_Innovation_Index
21. Innovation for Development Report 2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.innovationfordevelopmentreport.org/ici.html>
22. Давыдов А. А. Зависимость между Global Innovation Index BCG, Innovation Capacity Index и Global Innovation Index INSEAD [Электронный ресурс] / А. А. Давыдов – Режим доступа : – <http://www.ssa-rss.ru/files/File/info/Index.pdf>

Редакція отримала матеріал 11 листопада 2010 р.